

Par prasību, kas saistītas ar pamudinājumu saņemšanu un samaksu, izpildi

Finanšu instrumentu (turpmāk arī – FI) tirgus dalībnieki savā darbībā ievēro Finanšu instrumentu tirgus likumu (turpmāk – FITL), kā arī Komisijas Deleģēto regulu (ES) 2017/565, ar ko papildina Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīvu 2014/65/ES attiecībā uz ieguldījumu brokeru sabiedrību organizatoriskām prasībām un darbības nosacījumiem un jēdzienu definīcijām minētās direktīvas mērķiem, (turpmāk – Regula 2017/565).

Finanšu un kapitāla tirgus komisija (turpmāk – FKTK) vērš uzmanību, ka tai nav tiesību sniegt oficiālu tiesību normu skaidrojumu. Tomēr, lai finanšu instrumentu tirgus dalībnieki konsekventi piemērotu minēto tiesību aktu prasības darbībai Latvijas finanšu sektorā, FKTK pauž savu viedokli, sniedzot atbildes uz finanšu instrumentu tirgus dalībnieku biežāk uzdotajiem jautājumiem. Vienlaikus FKTK vērš uzmanību – ja kāds no Eiropas Vērtspapīru un tirgu iestādes (turpmāk – EVTI) nākotnē publiskotajiem paziņojumiem, kurā tiks sniegts skaidrojums par atsevišķu Finanšu instrumentu tirgus direktīvas (turpmāk – MiFID II) regulējuma prasību piemērošanu, būs citādāks nekā FKTK tālāk paustais viedoklis, arī FKTK viedoklis tiks mainīts atbilstoši tam, kāda būs kopējā pieeja Eiropas Savienības dalībvalstīs attiecīgajā MiFID II regulējuma piemērošanas jautājumā.

1. jautājums.

Bankai ir noslēgts līgums ar bankas grupas iestādi (saistīto ieguldījumu pārvaldes sabiedrību) par grupas fondu izplatīšanu. Vienlaikus banka sniedz saviem klientiem portfeļa pārvaldīšanas pakalpojumu, rīkojumu izpildes pakalpojumu un konsultāciju, kas nav neatkarīgas, pakalpojumu. Sniedzot visus trīs pakalpojumus, klientiem var tikt pārdotas/iekļautas portfelī/ieteiktas fondu daļas, par ko tiek saņemta maksa par izplatīšanu. Sniedzot konsultācijas, tiek piedāvāts ļoti ierobežots grupas fondu skaits.

Vai minētajā gadījumā saņemtie maksājumi par fondu izplatīšanu tiks uzskatīti par pamudinājumiem FITL izpratnē? Kādos gadījumos, kādi pasākumi un kādā apmērā var tikt uzskatīti par atbilstošiem FITL kritērijiem, kas dotu pamatu bankai paturēt saņemtās maksas, nesadalot tās saviem klientiem?

Atbilde.

Saskaņā ar FITL 128. panta divpadsmitās daļas prasībām, sniedzot ieguldījumu pakalpojumus, iestādei ir aizliegts saņemt un paturēt pamudinājumus, ja vien nav pierādīts, ka pamudinājuma saņemšana un paturēšana uzlabo klientam sniegtā pakalpojuma kvalitāti un iestādes rīcība klienta interesēs nav negatīvi ietekmēta.

Atbilstoši EVTI dokumenta *Q&A On MiFIDII and MiFIR investor protection and intermediaries topics* 12. sadaļā *Inducements* sniegtajam skaidrojumam par 4. jautājumu, ja iestāde saņem maksu par fonda izplatīšanu un klientu piesaistīšanu no fonda pārvaldnieka un vienlaikus sniedz klientiem ieguldījumu pakalpojumus, pārdodot vai iesakot minēto fondu, šāda maksa tiek uzskatīta par pamudinājumu MiFID II 24(9). panta jeb FITL 128. panta divpadsmitās daļas izpratnē.

Saskaņā ar FITL 133.¹⁹ panta ceturtās daļas prasībām iestādei nav tiesību saņemt un paturēt pamudinājumus, ja tiek sniegti portfeļa pārvaldīšanas un neatkarīgu konsultāciju pakalpojumi, līdz ar to jautājumā minētajā gadījumā bankai ir pienākums sadalīt visus saņemtos pamudinājumus visiem tiem klientiem, kam tika sniegts portfeļa pārvaldīšanas pakalpojums, proporcionāli klienta portfeli iekļautajai fondu, par kuriem saņemti pamudinājumi, daļai.

Attiecībā uz fondu daļām, kas tika pārdotas, izpildot klientu rīkojumu un vienlaikus sniedzot konsultācijas, kas nav neatkarīgas, saskaņā ar FITL 128. panta divpadsmitās daļas prasībām bankai ir nepieciešams izvērtēt un pierādīt, ka pienākums rīkoties klienta interesēs nav ietekmēts (interesu konfliktu pārvaldīšanas pasākumi) un ka pamudinājuma saņemšana uzlabo klientam sniegto pakalpojumu kvalitāti, proti, tiek ievēroti FITL 133.¹⁸ panta otrajā daļā minētie pakalpojuma kvalitātes uzlabošanas kritēriji:

- 1) pamudinājuma saņemšana ir pamatota ar augstāka līmeņa pakalpojumu vai papildu pakalpojumu;
- 2) pamudinājumi nerada tiešu labumu iestādes akcionāriem bez **būtiska** labuma **attiecinājiem** klientiem;
- 3) pastāvīgie pamudinājumi pamatoti ar pastāvīgu labumu sniegšanu klientiem.

FKTK norāda, ka kvalitātes uzlabošanas pasākumi nevar ietvert darbības, kas iestādei ir jāveic saskaņā ar FITL vai citu tiesību aktu prasībām (piemēram, piemērotības testa veikšana, sniedzot ieguldījumu konsultāciju, vai ieguldītājiem paredzētās pamatinformācijas (KIID) sniegšana attiecībā uz fonda daļām). Lai pierādītu, ka kvalitātes uzlabošanas pasākumi ir pieejami konkrētam klientam, ieteicams sadalīt klientus grupās (piemēram, privātbankas klienti vai klienti, kas izmanto konkrētu ieguldījumu platformu, kurā ir pieejama kvalitātes uzlabošanas funkcionalitāte) un vērtēt, cik atskaites periodā bijis uz atbilstošo klientu grupu attiecināmo pamudinājumu un cik resursu iestāde ir iztērējusi kvalitātes uzlabošanas pasākumiem (piemēram, klientus izglītojošiem semināriem vai IT rīkam, kas ļauj salīdzināt iestādes piedāvātos produktus ar konkurentu piedāvātajiem produktiem). Ja kvalitātes uzlabošanas un interešu konfliktu novēršanas nosacījumi ir izpildīti, pakalpojumu sniedzējs var arī paturēt daļu no saņemtajiem pamudinājumiem kā savus ienākumus, tomēr, ņemot vērā FITL 133.¹⁸ panta otrās daļas 2. punkta redakciju, iestādes ienākumiem no paturētajiem pamudinājumiem ir jābūt mazākiem nekā izdevumiem kvalitātes uzlabošanas pasākumiem. Atbilstošajai proporcijai ir jābūt noteiktai iestādes iekšējās procedūrās, un tā pastāvīgi jāsauglabā.

Papildus FKTK norāda, ka jautājumā aprakstītajā gadījumā (ierobežota grupas fondu skaita ieteikšana ieguldījumu konsultācijas laikā, vienlaikus paturot pamudinājumus par rīkojumu izpildi attiecībā uz minētajiem fondiem) pastāv būtiska interešu konflikta iespējamība, tāpēc, lai pierādītu, ka, paturot pamudinājumus, pienākums rīkoties klienta interesēs nav ietekmēts, FKTK skatījumā konkrētajā gadījumā būtu jāievēro visi trīs FITL 133.¹⁸ panta otrās daļas 1. punktā minētie kvalitātes uzlabošanas pasākumi, tai skaitā būtisks ir kritērijs, ka klientam par konkurētspējīgām cenām ir nodrošināta piekļuve plašam finanšu instrumentu klāstam, kas varētu atbilst klienta vajadzībām, tostarp piekļuve instrumentiem, kurus piedāvā ar iestādi nesaistīti pakalpojumu sniedzēji. Kā interešu konfliktu mazinošu pasākumu ieteicams šādu pieeju attiecināt arī uz gadījumiem, kad klientam tiek sniegts rīkojumu izpildes pakalpojums bez ieguldījumu konsultācijas.

2. jautājums.

Iestāde organizē finanšu instrumentu (aktīviem piesaistīto obligāciju) sākotnējo izvietošanu, pārdod visu FI apjomu savā tirdzniecības platformā, izpildot klientu rīkojumus sākotnējās izvietošanas laikā, kā arī nodrošina FI turēšanu klientu vārdā un norēķinu veikšanu attiecībā uz šiem FI. Emitents ir iestādes grupas uzņēmums. Vienīgie ienākumi, kurus saņem iestāde par saviem pakalpojumiem, ir komisijas maksa no FI emitenta par izvietoto FI apjomu. No ieguldītājiem maksa par rīkojumu izpildes pakalpojumu un turēšanas pakalpojumiem netiek iekasēta.

Vai šajā gadījumā saņemtie maksājumi par FI izvietošanu tiks uzskatīti par pamudinājumiem FITL izpratnē?

Atbilde.

Aprakstītajā gadījumā iestāde sniedz ieguldījumu pakalpojumus dažādām klientu kategorijām: organizē sākotnējo izvietošanu iestādes klientam – emitentam; izpilda rīkojumus klienta vārdā un sniedz FI turēšanas pakalpojumu iestādes klientam – ieguldītājam.

Aprakstītajā gadījumā iestāde saņem komisijas maksu no emitenta par tam sniegto pakalpojumu – sākotnējās izvietošanas organizēšanu. Tomēr FI sākotnējā izvietošana platformā nevar tikt veikta, ja klientiem – ieguldītājiem netiek sniegts rīkojumu izpildes pakalpojums un FI turēšanas blakuspakalpojums. Faktiski par to, ka FI emisija ir pārdota ieguldītājam sākotnējās izvietošanas laikā, iestādei samaksā emitents, un šī maksa sedz klienta rīkojumu izpildes izmaksas, FI turēšanas un norēķinu veikšanas izmaksas un arī citas ar platformas darbības nodrošināšanu saistītās izmaksas.

No iestādes un klienta – ieguldītāja attiecību puses emitents ir trešā persona, kas ir ieinteresēta, lai tiktu pārdots viss izvietošanai paredzētais FI apjoms, emitents maksā gan par tam faktiski sniegto pakalpojumu, gan vienlaikus arī par klientiem – ieguldītājiem sniegtajiem pakalpojumiem. Ja iestāde neiekasētu no emitenta maksājumus, kas sedz visas iestādes izmaksas, tad arī nebūtu iespējas sniegt klientiem bezmaksas pakalpojumus (rīkojumu izpilde un FI turēšana). Būtu nepareizi uzskatīt, ka klientiem – ieguldītājiem ir sniegts bezmaksas pakalpojums, jo par pakalpojumu faktiski samaksāja trešā persona (emitents).

Papildus aprakstītajā situācijā ieguldījumu pakalpojumu sniegšanā ieguldītājiem (rīkojumu izpilde un FI turēšana) pastāv potenciāls interešu konflikts, jo emitents ir iestādes grupas uzņēmums, turklāt var būt situācijas, kad daļu no aktīviem, kuriem obligācijas ir piesaistītas, emitents ir iegādājies no iestādes grupas uzņēmumiem un iestāde, izpildot klientu rīkojumus sākotnējās izvietošanas laikā, nevar rīkoties neatkarīgi no grupas interesēm un izvēlēties citu finanšu instrumentu, kas ieguldījumu platformā nemaz nav pieejams. Šādā situācijā ir īpaši svarīgi atklāt klientiem – ieguldītājiem maksājumus un ienākumus, kurus iestāde saņem no grupas uzņēmumiem un sadarbības partneriem saistībā ar klientiem sniegto pakalpojumu sākotnējās izvietošanas laikā (attiecībā uz rīkojumu izpildi un turēšanu, ja ir iespējams to nodaļīt, vai kopsummā).

FKTK norāda, ka aprakstītajā gadījumā no emitenta saņemtie maksājumi par FI izvietošanu, vismaz tādā apmērā, kas sedz iestādes izdevumus saistībā ar klientiem – ieguldītājiem sniegtajiem pakalpojumiem, ir uzskatāmi par pamudinājumiem FITL 128. panta divpadsmitās daļas izpratnē.

Saskaņā ar Regulas 2017/565 50. panta 2. punkta prasībām trešo pušu maksājumi, kurus iestāde ir saņēmusi saistībā ar klientam sniegto pakalpojumu, ir atklājami atsevišķi kā maksas par pakalpojumu sastāvdaļa gan pirms darījuma (*ex-ante*), gan pēc darījuma (*ex-post*) informācijā par izdevumiem un izmaksām. Pamudinājumu ir tiesības paturēt, ja tas ir pamatots ar papildu vai augstāka līmeņa pakalpojumu sniegšanu attiecīgajam klientam, proti, iestāde ir nodrošinājusi tādu pakalpojumu, par kuru klients nav samaksājis (papildus klienta apmaksātajam). Uzdotajā jautājumā, ņemot vērā, ka no klientiem netiek ieturēta komisija par pakalpojumiem, ir pamats secināt, ka visi klientiem sniegtie pakalpojumi var pamatot pamudinājumu paturēšanu.

3. jautājums.

Iestāde, kas organizē finanšu instrumentu (aktīviem piesaistīto obligāciju) sākotnējo izvietošanu (sk. 2. jautājumu), vienlaikus piedāvā klientiem arī portfeļa pārvaldīšanas pakalpojumu, izmantojot automatizētu ieguldīšanas rīku, kas ģenerē rīkojumus klienta vārdā sākotnējās izvietošanas laikā, atbilstoši ar klientu iepriekš saskaņotai ieguldīšanas stratēģijai (*Auto Invest*).

Vai šajā gadījumā iestāde ir tiesīga sniegt portfeļa pārvaldīšanas pakalpojumu bez maksas?

Atbilde.

Kā jau pamatots atbildē uz 2. jautājumu, aprakstītajā gadījumā no emitenta saņemtie maksājumi par FI izvietošanu, vismaz tādā apmērā, kas sedz iestādes izdevumus saistībā ar klientiem – ieguldītājiem sniegtajiem pakalpojumiem (šajā gadījumā – portfeļa pārvaldīšanas pakalpojumu), tiek uzskatīti par pamudinājumiem FITL 128. panta divpadsmitās daļas izpratnē. Portfeļa pārvaldīšanas pakalpojums netiek sniegts bez maksas. Par to iestādei faktiski ir samaksājis emitents, jo bez klientu rīkojumiem (t.sk. tiem, kurus ģenerē *Auto Invest* rīks) nenotiks FI sākotnējā izvietošana platformā.

FKTK norāda, ka saskaņā ar FITL 128. panta 12.³ daļas prasībām iestāde nav tiesīga pieņemt un paturēt pamudinājumus, sniedzot portfeļa pārvaldības pakalpojumu, līdz ar to maksa, kas saistīta ar *Auto Invest* rīka izveidošanu un uzturēšanu, ir jāiekasē no iestādes klientiem – ieguldītājiem.

4. jautājums.

Iestāde izmanto starpniekus, kas reklamē iestādes pakalpojumus (*introducing brokers*) un tikai izplata reklāmu par iestādi, bet neveic nekādas citas funkcijas, maksājot tiem komisijas maksu par klientu piesaistīšanu, kas ir aprēķināta kā procents no klienta faktiski ieguldītās summas.

Vai šajā gadījumā veiktie maksājumi par klientu piesaistīšanu tiks uzskatīti par pamudinājumiem FITL izpratnē?

Atbilde.

FKTK skatījumā aprakstītie maksājumi, ko iestāde veic trešajām personām (reklāmas izplatītājiem), nav uzskatāmi par pamudinājumiem, jo tā ir maksa par sniegto pakalpojumu – reklāmas par iestādi izplatīšanu. Šajā gadījumā reklāmas izmaksas ir nepieciešamas attiecīgo ieguldījumu pakalpojumu sniegšanas nodrošināšanai, tāpēc tās nav uzskatāmas par pamudinājumiem FITL 128. panta divpadsmitās daļas izpratnē. FKTK vērtējumā aprakstītajā

situācijā nav konstatējams, ka maksājumi reklāmas izplatītājiem nonāktu pretrunā ar iestādes pienākumu rīkoties klientu interesēs.

5. jautājums.

Starp ieguldījumu pārvaldes sabiedrību (turpmāk – IPS), kura sniedz klientiem portfeļa pārvaldības pakalpojumu, un kredītiestādi ir noslēgts līgums, saskaņā ar kuru kredītiestāde sniedz IPS šādus pakalpojumus:

- kredītiestāde nodrošina klientu piesaistīšanas (*on-boarding*) procesu, kas ietver līgumu par portfeļa pārvaldību noslēgšanu, klientu anketēšanu un piemērotības testa veikšanu, tai skaitā attālināti (tas ir, kredītiestādes darbinieki apmeklē klientu tā atrašanās vietā);
- kredītiestāde uzņemas komunikācijas aģenta funkciju saistībā ar IPS pakalpojumu tā sniegšanas gaitā, piemēram, sniedz klientam informāciju par portfeļa pārvaldības rezultātiem.

IPS maksā kredītiestādei par tās pakalpojumiem IPS komisijas maksas, tās strukturējot kā noteiktu procentu atkarībā no pārvaldīšanā esošo aktīvu vērtības un kā daļu (procentu) no pozitīva pārvaldīšanas rezultāta.

Vai aprakstītajā gadījumā veiktie maksājumi kredītiestādei tiks uzskatīti par pamudinājumiem FITL izpratnē?

Atbilde.

Vērtējot pēc būtības aprakstīto, FKTK secina, ka kredītiestāde faktiski sniedz IPS ārpalpojumu IPS darbības procesu nodrošināšanai. Ja šāda līguma nebūtu, IPS būtu jāalgo papildu personāls un jāsedz citas izmaksas saistībā ar norādīto procesu veikšanu pašu spēkiem. Lai arī IPS maksājumi par šiem pakalpojumiem tiek strukturēti kā atvasinājums no pārvaldībā esošo līdzekļu apjoma un pārvaldīšanas rezultāta, tas FKTK skatījumā nedod pamatu uzskatīt maksu par ārpalpojumu par pamudinājumu FITL 128. panta divpadsmitās daļas izpratnē.

6. jautājums.

Kādā situācijā iestādes samaksātās komisijas tiks vai netiks uzskatītas par pamudinājumiem FITL 128. panta divpadsmitās daļas izpratnē?

Atbilde.

Vērtējot kredītiestādes, ieguldījumu brokeru sabiedrības vai IPS (turpmāk visas kopā – iestāde) maksājumus trešajām personām vai sniedzamos labumus, kuri nepieciešami attiecīgo ieguldījumu pakalpojumu vai ieguldījumu blakuspakalpojumu sniegšanai, jānošķir tie maksājumi vai labumi, kuri pēc rakstura nevar nonākt pretrunā ar ieguldījumu brokeru sabiedrības vai kredītiestādes pienākumu rīkoties godīgi, taisnīgi un profesionāli atbilstoši tās klientu interesēm (atbilstoši FITL 128. panta 12.² daļai uz šiem maksājumiem neattiecas pamudinājumu prasības FITL 128. panta divpadsmitās daļas izpratnē). Kā piemērus maksājumiem, kurus var neklasificēt par pamudinājumiem, var uzskatīt turēšanas (*custody*) izmaksas, norēķinu un konvertācijas maksas (*settlement and exchange fees*), normatīvajos aktos noteiktās nodevas vai maksu par juridiskajiem pakalpojumiem, kas tieši saistīti ar sniegto pakalpojumu (*regulatory levies or legal fees*).

FKTK norāda, ka minētie maksājumi trešajām personām nav uzskatāmi par pamudinājumiem FITL 128. panta divpadsmitās daļas izpratnē.

Līdzīgi vērtējama situācija, kad, piemēram, iestāde maksā piesaistītajiem aģentiem FITL 1. panta pirmās daļas 51. punkta izpratnē, kas vienas iestādes vārdā reklamē klientiem vai citādi veicina to ieguldījumu pakalpojumu vai ieguldījumu blakuspakalpojumu izmantošanu, kurus sniedz iestāde, bet arī pieņem no klientiem rīkojumus attiecībā uz ieguldījumu pakalpojumiem vai finanšu instrumentiem, izvieto finanšu instrumentus vai sniedz ieguldījumu konsultācijas klientiem attiecībā uz minētajiem finanšu instrumentiem vai pakalpojumiem. Šādā gadījumā ieguldījumu pakalpojumu sniedzējam ir pilna atbildība par tā piesaistītā aģenta darbību, tāpēc maksa piesaistītajam aģentam tiek uzskatīta par iekšējiem iestādes izdevumiem un līdz ar to nav klasificējama kā pamudinājums.

Citāds piemērs varētu būt iestādes A klienta veikti darījumi ar finanšu instrumentiem, kurus iestāde A pati nepiedāvā. Tāpēc iestāde A iepazīstina klientu ar iestādi B. Klients kļūst par iestādes B klientu. Iestāde B sniedz ieguldījumu pakalpojumus klientam un ietur komisijas maksu par veiktajiem darījumiem. Iestāde B pēc tam atmaksā daļu no šīm saņemtajām komisijas maksām iestādei A, kas iepazīstināja klientu ar iestādi B. FKTK norāda, ka šādi iestādes B maksājumi iestādei A ir uzskatāmi par pamudinājumiem FITL 128. panta divpadsmitās daļas izpratnē.